

Recenzió Mauro Mantovani (szerk.) *Maturazione degli affetti e vita buona – Identità di genere e orientamento sessuale [Az érzelmek érése és a jó élet – Nemi identitás és szexuális irányultság]* című olasz nyelvű kötetéről

Tringer László

SOTE

professzor emeritus

Bemutató

A kötet arra törekszik, hogy korunk gyors és alapvető átalakulásának közepette bemutatassa a személy fogalmát, a fejlődés és érés folyamatát, annak stabil és változó irányulásait. A kötet tíz olyan szöveget gyűjt egybe, amelyek a *Fiatalok, érzelmek, identitás* című kutatási projekt 3. szemináriumán elhangzott előadásokból származnak. A hároméves kutatási program jelenleg a Pápai Szalézi Egyetemen zajlik, az öt kar és néhány hozzájuk kapcsolódó olasz tanulmányi központ bevonásával.

A kiadvány a két korábbi *Quaderni*-kiadvány folytatása. (1): *Affektív kultúra. Változások és kihívások*. Szerkesztette Andrea Bozzolo (2022. szeptember), valamint (2): *Férfi és nő. A szexuális különbség értelmezése*. Szerkesztette Antonio Dellagiulia (2023. március). Ezek a kötetek egyrészt bevezető áttekintést adnak korunk affektív kultúrájáról, hangsúlyozva annak antropológiai, történelmi és szociológiai vonatkozásait, másrészt pedig a szexuális különbség témájának mélyreható elemzését tárják elénk filozófiai, teológiai és pszichológiai szempontok szerint. Ennek az új kötetnek a két előzőhöz képest sajátossága – mint a címből is kitűnik – a „jó élet” fogalmának közvetlen említése, tehát a boldog és erényes, vagyis etikai dimenzióval rendelkező „jó élet”. További sajátosság az emberi személyt jellemző „affektív tőke” pozitív – bár nem naiv – és preventív szemlélete. Ehhez társul még a „promóció”, azaz a (szexuális) orientáció kialakulásának szempontja is. Törekvésünk alapján a jó, a szép és az igaz irányába „mozdulni”. Ezért a kiadvány négy fő előadása az ifjúság, az affektív érés és a „jó élet” kapcsolatának kérdésével foglalkozik, hangsúlyozottan interdiszciplináris megközelítésben (a filozófiai antropológia, a pszichológia, az erkölcszociológia és a jogtudomány).

A kötet felépítése közvetlenül tükrözi a fent említett szeminárium szerkezetét, amelyre 2023. március 11-én került sor a Szalézi Pápai Egyetemen. Négy részt találunk tehát, amelyek mindegyike egy-egy fő előadást tartalmaz. Az első három rész tartalmaz továbbá két-két vitaindító – szintetikusabb jellegű – reflexiót a szeminárium programja szerint.

Paolo Zini első előadása az emberi lény gondos elemzésével foglalkozik, különösen fenomenológiai szempontból. Az egyes lélektani tartományokat (mint az érzékelés, az emóciók, stb.) a szeretet fogalmában összpontosította. Marco Panero hozzászólása

a szeretet teleologikus szempontjait állítja előtérbe (irányulás, cél). Claudio Tarditi az ész és az emóciók gyakori szétválasztásával szemben újra egyesíti a kettőt a szerelem elemzésének segítségével.

A Stefano Guarinelli által megtartott második előadás átfogó és részletes pszichológiai áttekintést nyújt a nemi identitás és a szexuális irányultság közötti kapcsolatáról, elsőként elemezve ezen elemek folyamatjellegét. Foglalkozik a heteroszexualitás és a homoszexualitás bizonyos aspektusaival. Hiányolja a közösen elfogadott elméleteket. A különféle nézetek közötti konstruktív párbeszéd újraindításának lehetőségeit vizsgálja. Carla De Nitto hozzászólása a szexuális identitás és orientáció kérdését a különféle pszichológiai elméletekkel hozza kapcsolatba, és a szexuális identitás integrált megközelítése felé mutat.

A harmadik, Maurizio Faggioni által készített tanulmány célja, hogy vázolja a személy érzelmi és szexuális életének kritikus kérdései által felvetett főbb erkölcsi megfontolásokat. A szexuális antropológiának a gyakorlati élet kihívásaiból kell kiindulnia. Sahayadas Fernando hozzászólása értékes betekintést nyújt a katolikus erkölcssteológia panoptikumába. Giovanni Russo kommentárja a katolikus etika jelenlegi nehézségeinek mérlegeléséből indul ki, a „hagyományhűség” és a „perszonalista progresszivismus” között.

A Giacomo Rocchi által készített negyedik jelentés a jog szerepét vizsgálja a nemek közötti egyenlőség kérdésében, a „pozitív jog”, a „meleg ideológia” alakító és nevelő szempontjából. A kötet ösztönzést kíván adni – a teljesség igénye nélkül – a további kutatásokhoz. Igyekszik elkerülni a „redukcionista” és „hiperspecialista” megközelítéseket.

Ez a könyv egy olyan projekt részeként jött létre, amely az egyetemi oktatók és kutatók továbbképzését célzó együttműködésként létesült, kezdve a Római Pápai Egyetem egyes fakultásainak munkatársaival, más akadémiai és nem akadémiai intézmények kollégáinak értékes hozzájárulásával.

Az ember véges lény, aki a végtelen felé irányul, dimenzióinak ontológiai centrumából kiindulva, és oda visszanyúlva. A szív nemcsak a jelent képes életre kelteni, hanem az affektivitással feltöltött múltat is feléleszti. Mindaz, amit a szeretet erős megtapasztalásában élünk meg, túllép a korlátozott pillanaton, és a jövőbe nyúlik. Ebben az értelemben a szalézi pedagógia néhány jellegzetes vonása különös jelentőségű. Szalézi Szent Ferenc és Bosco Szent János nyomán hisz az ember természetes és természetfeletti erőforrásaiban, miközben nem hagyja figyelmen kívül gyengeségeit sem. Felismeri és megragadja a világ értékeit, és nem hajlandó siránkozni saját kora miatt: minden létezőt jónak tart.

A fiatalság, az affektív érés és a jó élet tehát nemcsak együtt létezhet, hanem együtt is kell élnie. Az „emberi dolgok iránti érdeklődést” egyre inkább nélkülözhetetlennek ismerjük el ahhoz, hogy „bizalommal mélyedjünk el a történelemben”. „A szívben és a szív által megy végbe az a finom és intenzív egységes folyamat, amelynek révén az ember felismeri Istent és ugyanakkor önmagát, saját eredetét és mélységét, saját beteljesedését a szeretetre való hívásban” (Ferenc Pápa: *Totum amoris est*, Róma, 2022. december 28.).

Jó olvasást!

Mauro Mantovani

Első rész

1.1. Az ember az érzelmek próbáján: antropológiai jegyzetek

PAOLO ZINI

A nave-i (Brescia) Szalézi Pápai Egyetemhez tartozó Szalézi Tanulmányi Központ VI. Pál filozófiai intézetének igazgatója

A szerző Teophanes remetét idézi annak megvilágítására, hogy a „szív” az ember lelki életének a központja, amely a szenvedélyek sodrásában is biztosítja a helyes, a jó életet. Filozófusok sora idézhető az ember érzelmi-affektív életének a „szívhez” kapcsolható centrumához. A szív és az ész együttműködése szükséges az akarat szabályozásához és a szenvedélyek sodrásában az egyensúly megtartásához. Megfelelő szavakat kell találnunk a folyamatok leírására.

1.1.1. Az érzelmek, az érzések modulációi

Egy ilyen kifejezés az *érzés* (*sentire*), amely az érzelmi jelenségek szubjektív oldalára világít rá. Az elemzés során különbséget kell tennünk az érzés mint szubjektív élmény, és a tárgy minősége (*qualia*) között. Az *affektivitás* gyűjtőfogalma magában rejtje az érző szubjektumát, valamint a tárgyat, amit érez. Az érzés: tapasztalat önmagáról és önmagán kívülről. *Vitális érzéseknek* nevezzük az önmagunk szubjektív állapotáról (fáradtság, öröm, stb.) szóló globális tulajdonításokat. A *hangulatok* általánosan minősítik az érzéseket azáltal, hogy önmagam állapotáról tudósítanak (pl. pozitív vagy negatív irányban).

A *személy* fogalma mindezekon túlmutat. A személy az emberi kapcsolatokon keresztül bontakozik ki. E találkozásban a személy képes spontán átélni a másik érzéseit. Ebben valami radikálisan új jelenik meg: a biológiai életből átlépünk a szentimentális életbe, az érzelmek világába a csupán szubjektív belső élményekből. A személy kilép a bőre által határolt térből, irányul valamire, valakire. (A személy intencionális irányultsága).

1.1.2. Szeretet, a szív élete

Először a szeretet fogalmával foglalkozik, amely – Scheler nyomán – a másik egyéni értékének megragadására vezet vissza. A szeretet felismerésére négy szó vezet: az egyéniség, a fiziognómia (a félreérthetetlen egyediség), az eszmeiség, illetve a teleologikus index. Lényegi látás, a személy értékének megtapasztalása (a személy jósága). A fiziognómia (egyediség) misztikuma: ahogy a művész egy-két ecsetvonással kifejezi a lényegét, úgy ragadja meg a szeretet a másikat. A szeretet dolga: felismerni az igazságot. A szeretet: látni Isten szemével (Scheler).

„A szeretetnek megvan a maga érzelmi evidenciája, amelyben eltűnik minden különbség az «ideális értékép» és az «értékek kísérleti ténye» között. (Az *énideál és a reális én különbsége*.) A szerelem tapasztalat az ideális teljességben és egyúttal a kísérleti teljességben.” (M. Scheler: *A szerénység és a tisztesség érzése*. Mimesis, Milano – Udine. 2012.).

„A kérdés nyilván felmerül: hogyan ébred fel a szeretet? Már láttuk, hogy a szeretet olyan spontaneitás, amely csak akkor lehetséges, ha a szív maga a szeretet aktíválta, és megszabadult a testiség zsarnokságától. Az emberi tapasztalat fókuszaként felismert axiológiai intencionalitás jellegzetes közelsége – Scheler szerint a keresztény eseményben nyilvánul meg, mintegy epifániában kerülne teljes fénybe. A görög erősztt menthetetlenül a távolság, a törekvés hiánya, fáradtság terhelte. A keresztény agapé ehelyett a közelség, a boldogság, a sugárzás, a többlet lenne; és a szeretet minden jellemzőiből az emberek közötti sikeres kapcsolatok valósulnának meg.”

A szerelem a szeretetből származik, olyan módon, hogy előbbit még inkább megvilágítja.

Még egy Scheler-féle tételt érdemes megfontolni: „Bizonyos feltételek mellett jobban szerethetünk egy embert, mint amennyire az önmagát szereti. Sokakat például, akik gyűlölik magukat, mások mégis szeretnek, anélkül, hogy az öngyűlölő cselekedeteikben való bármilyen részvétel «gyűlölet» lenne. Vannak azonban olyan esetek, amikor egy ember öngyűlöletét feloldja annak a szava, aki szereti őt. Nem lehetséges, hogy gyűlöljük azokat, akiket mások ilyen mértékben szeretnek. Még azokban az esetekben is, amikor az ember nem gyűlöli, hanem szereti önmagát, önszeretetének kifejeződése bizonyosan egyike azoknak a formáknak, amelyeket a másik iránti szeretet ölthet. Ebben az értelemben nyilvánvaló az axióma, hogy a szeretet feltételezi a szeretetet, bizonyítva az ember konstitutív szeretetvágát és identitásának az ugyancsak konstitutív hiányosságait.” Scheler szavai tovább vezetnek: „Az öngyűlöletet legyőzheti a másik által adományozott szeretet, amennyiben elfogadásra talál.” (L. M. Scheler, fenti hivatkozás).

1.1.3. Lélek és identitás

A szív az affektív szféra alapvető horizontja. Szeretni valakit nem az értékei miatt, hanem az egész személyt, úgy, ahogy van, ahogy ezek az értékek benne megvalósulnak (ami maga is érték). A szeretetet a világ és a lélek rendezi. „A világ a szeretetet a maga objektivitásával rendezi, annak axiológiai mélységével, amely az értékek csúcsára és hierarchiájuk mércéjére való hivatkozásban válik nyilvánvalóvá. A lélek, az individualitás ontológiai neve, a szubjektív fiziognómia, az egyediség jótéteményén keresztül rendezi a szeretetet, amely a szigorúan szinguláris cél feladatát és lehetőségét gyűjti meg.” A világ a külső, a lélek a belső szeretetrendező.

Edith Stein is megkülönbözteti a fiziológiai értelemben vett lelket és a transzcendentális lélekfogalmat. Az, hogy a két rendező elv különbözőképpen szólal meg – a világ a szubjektumon túlról, míg a lélek belülről, a szubjektum végső mélységeiből –, és mindkettő objektív, a maga külsőségében és belsőségében, nyilvánvaló. Kényes etikai probléma a kettőjük felszólításainak esetleges ellentmondása, ha az egyik a jó élet feltételeként az önmagán túli dolgok tiszteletét parancsolja, a másik pedig azt, hogy az önmagának való engedelmisség az önmegvalósítás feltétele. A valóságban az ellentét csak látszólagos: a szabad önmegvalósításra való felhívás csak ürügy, amikor

az egyén megveti minden másság axiológiai igazságát. Ugyanilyen ürügy az egyén számára elérhetetlen értékszférák kihívása, amelyet a teljesítésük kötelező jellegének nevében vállal. A szubjektív hivatás nem igazolja az objektív erkölcstelenséget, és az objektív axiológiai lehetőségek nem válnak önmagukban egyetemes erkölcsi előírásokká, függetlenül a szubjektív, hivatásbeli előírásoktól. Ha a lélek biztosítja a szeretet szubjektív rendjét, az egyéniség virágzását hozva létre, amely összhangban van a rendeltetésével, akkor a szeretet objektív rendje, amelyhez a szív formálásának kell vezetnie, a lélek meghallgatásának *conditio sine qua non*-ja. A lélek mint az identitás magja, az, ami a személyben a legszubjektívebb, de ugyanakkor, mivel nem az egyéni történelemből, az erkölcsi elkötelezettségből vagy a társadalmi viszonyokból származik, rendelkezik egy objektivitással, amelyhez az egyénnek viszonyulnia kell. A világgal való találkozás pedig csak akkor ígéretes a lélekkereső szubjektum számára, ha a szív axiológiai pontossággal, hiteles és koherens axiológiai közelségben orientálja az akarat meghatározottságait és az érzékek megnyílásait.

Az identitás válsága korunk talán legdrámaibb vészhelyzete. Amikor az identitás rezignált lemondássá válik, a különység délibábjai gyulladnak ki, amelyek az emberi minden torzítására képesek, és megszállottan vágynak a kitűnésre, a különbözőségekre, akár a valószínűtlen tartalmú különbségekhez való ragaszkodás árán is.

1.1.4. Következtetés

Az érzelmi fejlődés hiányosságainak (affektív analfabetizmus) három áldozata van: a „szív”, amelynek inkompetenciája elsorvasztja a személyes érzékenységet, a szeretet, amelyet az axiológiai vakság és az akarat gyengesége semlegesít, és a lélek, amely megfullad az identitás erdejében. Ezért elengedhetetlen az érzelmek újraevangelizálása. Vagyis, hogy örömhírként ismerjük fel a szabadság személyes kivirágzását. Az eddig taglalt, kiemelt szakirodalom alapján négy figyelmeztetést lehetne proaktív szándékkal megfogalmazni:

1. A személyes élet vezérfonala az érzélem, a szív központjával, amelyet a scheleri szeretetmegfogalmazás jelenít meg alkalmas módon.
2. A kortárs pszichológia két elhajlása: a freudi libidóelmélet és a (behaviorista) driveelmélet.
3. A lélek kultúrájának kidolgozása, amely az ego alattomos követeléseinek alternatívája. Az „önmagát megteremtő ember” hazugság, végső soron identitás- és otthonnélküliség.
4. Csak az affektív kompetencia, az érzés és a másság fáradtságával, adja vissza a személynek az önmagára való hiteles odafigyelés lehetőségét. A misztérium iránti engedelmisség elválaszthatatlan a saját személy és az Abszolútum kapcsolatának megélésétől. „A személy arra hivatott, hogy legbensőbb énjében éljen. Ez Isten misztériuma, amelyet egyedül Ő tud feltárni.”

1.2. Első felkért hozzászóló

Szerelem, vonzalmak és szenvedélyek. Megjegyzések a téma újragondolásához MARCO PANERO

Az erkölcsfilozófia professzora, Pápai Szalézi Egyetem, Róma

Panero értékeli Zini professzor előadását, melynek egyik lényeges mondanivalóját a következőképp foglalja egybe. A emóciók, az affektivitás méltó helyére kerülve kilép a hormonális szintből és egy érzelmekkel gazdagított szintre emelkedik. Két kiegészítő szempontot fogalmaz meg.

1.2.1. A szeretet teleológiai indexe

A teleologikus index azt jelenti, hogy a szerető személy képes megragadni a szeretett személy élethivatását, életének irányultságát, még akkor is, ha az illető nincs annak tudatában. Lehetővé teszi a cél előmozdítását. Különbséget tesz a helyes és a jó szeretet között. Mindeközben nem érintve a szeretett személy szabadságát, aki el is utasíthatja ezen célirányultság megvalósítását. A helyes szeretet: a szeretett személy igazi javát akarni (Aristoteles).

1.2.2. A „szenvedélyek” megváltása érdekében

Az érzelmek, affektusok, érzések stb. kifejezések körében sok a bizonytalanság. Az egyes fogalmak nem pontosan körülhatároltak. Pl. az amor, passio, dilectio stb. különféle értelmezései a középkortól változásokon mentek keresztül. Javasolja itt valami rend teremtését, a definitio idiomatorum értelmében.

1. Szelektivitás: felismerni a szeretett személy szenvedéseit és azokra szelektíven, affektíve reagálni.
2. Affektív konnaturalitás: felismerni a személy fejlődésének lehetőségeit és abba az irányba mozdulni.
3. A szenvedély gazdagítja a személyben a jó szeretetét. (*Mindhárom „befolyásoló” szeretetnek tűnik, vagy pedagógiai szempontú szeretetnek.*)

A hozzászóló a szeretet lépcsőfokainak csúcán a caritas fogalmát nevezi meg. Tehát sehol sem a „szerelemről” van szó.

1.3. Második felkért hozzászóló

Affektivitás és szerelem a kognitív tudomány és a fenomenológia között CLAUDIO TARDITI

A nevelésfilozófia és antropológia előadója, Torinói Szalézi Egyetemi Intézet (IUSTO).

Az affektivitásnak a szenvedélyekre való redukálása a személy „másik oldala”. A 70-es évektől kibontakozó elmefilozófia mentális állapotokat (szándékok, hiedelmek, vágyak, stb.) tételez fel, amelyeket magunknak tulajdonítunk. Egyes elgondolások szerint ezen elméleteket mások megfigyelése alapján alakítjuk ki, mások szerint elsődlegesen önmagunkban fejlődnek ki. Tarditi az idegtudományi kutatások jelentőségét hangsúlyozza. Rizzolatti által feltárt tükörneuronok példáját említi. Képpalkotó eljárások arra utalnak, hogy az érzelmek keletkezése során nem a szenzoros kéreg, hanem az érzelmi agy (limbikus lebeny) reagál.

A szeretet ontológiai elsőbbsége azt jelenti, hogy a létező a semmivel való „küzdelenben” valósul meg. A szeretet a semmin is túlmutat, mivel sem nyeresége nincs, sem veszteségtől nem kell tartania. Tehát a létezéssel szembeni elsőbbsége van.

(A recenzens megjegyzései: A szerző a címben antropológiai elemzést ígér, vagyis egy, a filozófia főfogalomhoz tartozó nézőpontot. Az olvasónak csalódnia kell a cím felkeltette várakozásban. A pszichológia a XIX. század végén vált le a filozófiáról, s alakult önálló tudományterületté. Ez nem jelenti azonban a filozófiai lélekelemzés jogosultságának tagadását. Sőt, a szerző által a címszavakban ígért témák filozófiai elemzése [elmefilozófia, „mind philosophy”] korunkban hatalmas kutatási irányzattá fejlődött. Az előadás ebből keveset nyújt. Elemzése megmarad a XIX. század végi bölcselkedés szintjén. Ugyanakkor két jelentős XX. századi szerzőre [Max Scheler és Edith Stein] támaszkodik.

Az előadás jelentős érdeme ugyanakkor, hogy rámutat az alapvető lélektani fogalmak elemzésének fontosságára [érzések, lélek, axiológiai szempontok, stb.].

A fordítógépet [és a recenzent is] kemény feladat elé állítja a szerző. Barokkos, sokszor esszészzerű, bonyolult nyelvezetéből nehéz kiolvasni a fő mondanivalót. A gép, nem lévén külön szava a szeretet és a szerelem megkülönböztetésére [mint ahogy általában az indoeurópai nyelvekben sem], véletlenszerűen használja egyik vagy másik magyar változatot. A szövegösszefüggésből kell kihámozni, hogy melyikről van szó.)

A felkért hozzászólások (Panero és Tarditi) a fő előadás alapján érzett hiányosságokat részben enyhítik a filozófiai antropológia nyelvezetében és az érzelmek megvilágításában. Különösen jelentős a szeretet teleológiai elemzése, illetve a kognitív tudományok új világa felé való közeledés.)

2. Második rész

2. 1. Nemi identitás és a szexuális irányultság: pszichológiai megközelítés

STEFANO GUARINELLI

Pszichológus és pszichoterapeuta, az Észak-Olaszországi Teológiai Kar pszichológiatanára a milánói érseki szemináriumban

2.1.1. Bevezetés

A témával kapcsolatos viták nem csupán a szexualitás dinamikájához tartoznak, hanem tükrözik a kapcsolódó társadalmi állásfoglalásokat is. A szerző gyakorlati tapasztalataiból indul ki, és próbál általánosabb törvényszerűségeket megfogalmazni. 20 évnyi pszichodinamikus klinikai gyakorlatra hivatkozik, elsősorban a homoszexualitással kapcsolatosan.

Pozitívan értékeli, hogy a társadalom elfogadóbb, mint régebbi korokban. Ugyanakkor nem fogadja el a sokféleség, a „pluralizmus” kultúráját. Igazában nem a „homoszexualitással”, hanem emberekkel foglalkozik, akiknek valamilyen személyes közük van a kérdéshez (pl. magát homoszexuálisnak vallja, de nem folytat ilyen gyakorlatot, vagy fordítva, emberek, akiknek semmiféle irányultságuk nincs, de homoszexuális módon viselkednek, stb.).

2.1.2. Az ebben a dokumentumban követett megközelítés

A homoszexualitás világába való behatolás olyan, mint egy elutazásra való csomagolás. Mit vigyek, mit nem. Azaz milyen nézőpontokat „vigyen magával”. Ugyanakkor tekintettel van az egyházi állásfoglalásokra is. Az előadó megpróbál néhány kutatási irányvonalat is megfogalmazni.

2.1.3. Az elme bevonása

Az elme fogalma, amelyet korábban lélek szóval fejeztek ki (ruah) egy ontológiai valóság, amely tovább nem bontható, és amelynek korrelátuma a személyiség. Az elme nem tárgy, hanem folyamat. Analógiaként a szoftver fogalmát használhatjuk (ugyanakkor az elme nem az agy szoftvere). Egy alkalmazás például fizikailag lehet a tengeren túl is, de mégis az én okostelefonomon jelenik meg. Az analógia azonban leegyszerűsítő. A hardver és szoftver kapcsolata ugyanis egyirányú. Az elme esetén viszont kétirányú kapcsolatról van szó, az elme is hat az agyra, mint ezt a legújabb idegtudományi kutatások is igazolják. A gender és a szexuális orientáció biológiai eredetével kapcsolatos vitákat (amelyek az utóbbi időben vesztek heveségükből), valamint a társadalmi konstrukcióra utaló nézeteket terméketlennek tartja. Új antropológiai, következőképp etikai megközelítésre van szükség.

2.1.4. Az orientáció és a nemi hovatartozás folyamatjellege

Nem rögzült struktúrákról van szó (amelyek az agyban megvalósulnak), hanem folyamatokról. A szem: struktúra. A látás: folyamat. Az elme korrelátumai is folyamatok, mint a szexuális orientáció is. A folyamatok mindig aktívak, fejlődhetnek (l. a gyermek érését). Másrészt a folyamatok (szemben a struktúrával) nem csak az egyéni. Az elme, a gender, a szexuális orientáció nem kizárólag a személyé.

2.1.5. A közös elméletek hiánya

A biológiai struktúra és a nemi hovatartozás és ennek megfelelő viselkedés a történelem folyamán annyira egyértelmű volt, hogy az ettől eltérő fejlődésekre kevés figyelmet fordítottak. Egy-egy magyarázó elv (pl. Ödipusz-komplexus) általánosítható volt. A homoszexualitás elterjedése új teóriák iránti igényt vet fel. Pl. honnan származik a heteroszexualitás? A heteroszexualitás az alapvető nemző funkció mellett számos, változó alakzatot mutat. Az Egyház tanítása annyiban is iránymutató lehet, hogy újabban a nemző funkció mellett az affektív elemet is hangsúlyozza, rámutatva az ideális magatartásformára. Az átmenetet nem könnyítette meg a teológusok és pszichológusok „reduktív” (leegyszerűsítő) megközelítése. A pszichológiai nézőpont vulgarizálódásához a pszichoanalízis egyeduralkodása is hozzájárult. Freud követői (nem tanítványai) leegyszerűsítve olyan értelmezéseket is kinyilvánítottak, amelyeket Freudnál nem is találunk (pl. a libidóelmélettel kapcsolatban). Ezáltal háttérbe szorult az affektív, az interperszonális és a szimbolikus szféra.

A teológia részéről a személy egysége helyett annak „széttartó” elemzése került előtérbe, egy cölibátusi nézőpont alapján. A személy egyes elemeinek leegyszerűsítő elemzése esetenként a „bűn” kategóriájába sorolja a részelemeket. Az Egyházon belüli visszaélések problematikája utal többek között erre a „reduktív” fejlődésre.

2.1.6. Gyűlöletes hírek a homoszexualitás világából

A férfi és nő közötti szexualitás testi és affektív eleme közötti viszonylagos függetlenség még a nemző funkció mellett is fennállhat, jóllehet, minél közelebbi kapcsolat kívánatos. Mindez nem jelentheti azonban a homoszexualitás elítélését. A homoszexuális viselkedésformák sokfélesége mellett újdonságként jelenik meg annak affektív eleme. Az Egyházon belül is vitatott kérdés a homoszexualitás bibliai értelmezése. (1) A keresztény nézőpontban történetileg a szexualitás a szaporodáshoz kapcsolódik. (2) A „nyugati” országokban az elmúlt fél évszázad alatt bekövetkező változások, a jogalkotás olyan következményekkel járnak, amelyek hatással lehetnek az „elmére” is (3), új *mentalitást* eredményezhetnek. A társadalom *mentalitásának* változása, a jogi helyzet átalakulása (házasság) azonban nem változtatta meg a homoszexuális kapcsolatok instabilitását, amelyet „nomadizáló” viselkedésnek is neveznek. A homoszexuális aktusok formái az affektív köteléket nem támogatják, azok „lehetetlen anatómiai kölcsönössége” miatt.

2.1.7. Gondolatok az újraindításhoz vezető utakról

A pszichológiai segítség nem a tünetre (a homoszexualitás valamely formája) irányul. Nem is annak „elfogadására” vagy a „coming outra”. A mögöttes problémára koncentrálnunk. Pl. egy alapvető „szégyenre”. A háttérben lévő antropológiai kihívás: mi játszik szerepet a személy fejlődésében. A „homoszexuálisnak lenni” (vagy hinni, hogy az vagyok) szégyene, vagy pedig annak szégyene, ami vagyok, azaz negatív önkép, és ennek homoszexualitásban való megjelenítése, homoszexualitásban tünetként való felmutatása. A melegbúszkeségi rendezvények ennek oldását célozhatják. (Kontrafóbiás viselkedés, reakcióképzés). Az újabb és újabb címkék (pl. nem bináris, fluid, stb.) a szégyen, a megaláztatásélmény oldását szolgálhatják.

A papnevelő intézetek egykori kieszemináriumaiiban a még fejlődésben lévő személyiség a szégyen és a kontroll befolyása alatt olyan irányba fejlődhetett, amelyet ma kényszeres, illetve elkerülő személyiségzavarként határozhatunk meg. Erős tendencia a visszahúzódásra, az egyedüllét kialakulására. A tisztaság levitikus, nem pedig evangéliumi értelmezése került előtérbe. Nem lenne helyes azonban, hogy mai szempontok szerint ítéljünk meg régebbi korokat. Mindez azt jelenti, hogy a jó hír, a kereszténység feladata abban áll, hogy hirdesse, hogy minden emberi állapotban (nem anélkül és nem is annak ellenére) virágozhat egy evangéliumi jó. „Az evangéliumi jó (karizma) nem feltétlenül egy minőségnek vagy pszichikai tökéletességnek (tehetségnek) felel meg, hiszen a karizma nem a független alany számára ilyen, hanem az Ország épülésére szolgál, ugyanabban a viszonyban, amely – ahogyan Szent Pál példamutató módon világossá teszi – a test és a tagok között fennáll.”

2.1.8. A teológia és a pszichológia feladatai

Nem lehet feladatunk a probléma „normalizálása”. Az élettörténeti elemzés feltárhatja azokat a hatásokat, amelyek alatt a személy fejlődött, olyanná, amilyen lett. Ahogy az elkerülő, vagy a kényszeres személyiség problémái sem lehetnek akadály a karizma kibontakozásának, egy tehetség érvényesülésének, úgy az orientáció, vagy az identitásban rejlő sajátosságok is lehetőséget hagyhatnak más adottságok kibontakozásának.

2.1.9. Következtetések

Fennáll a veszélye annak, hogy a szakmai nyelvezetet túl korán alkalmazzák a fejlődés egyes állomásaira, azokat mintegy lezárva, kirekesztve a fejlődés további lehetőségét. A homoszexualitás és a genderkérdés önkritikára készíti a társadalmat, az Egyházat is a korábbi diszkriminatív álláspontja miatt, anélkül, hogy a „normalitás” keretébe vonna mindenfajta deviáns viselkedésformát.

2.2. Első felkért hozzászóló

Az elmélet és a kutatás áttekintése: a nemi identitás és a szexuális irányultság integrált perspektívája

CARLA DE NITTO

Pszichológus, Pszichológiai Intézet, Neveléstudományi Kar, Pápai Szalézi Egyetem, Róma

Alapvető fontosságú, hogy beszéljünk a szexuális identitás és az irányultság kérdéseiről. A téma kibeszéletlensége a fiatalok közötti konfliktusok, klikkesedés, bullying háttérben is szerepet játszhat. Hiányoznak azonban a megfelelő elméletek. Guarinelli kiemel egy még teljesen feltáratlan elemet, a szégyen kérdését és a háttérben rejlő sebezhetőséget. A hozzászóló a szociokognitív tranzakcióanalízis (ATSC) segítségével járul hozzá az „alapvető szégyen” szerepének tisztázásához.

2.2.1. Személyiség és identitásépítés az ATSC-ben: egy folyamatperspektíva

A tranzakcióanalízis különféle énállapotokat ír le. A gyermek kötődési igénye ütközhet az anya biztonságigényével, s a gyermek közeledésére „összehúzódással”, vagy meneküléssel reagálhat. A személyiség- és identitásépítés folyamatos, egész életen keresztül tart. Az ATSC-ben a személyiség egésze a hardverhez hasonlítható, a szoftver pedig az énállapotokhoz az interperszonális térben.

„Az ATSC-ben a hovatarozás (a szeretettől az ellenségesig) és a függőség (az önmagunktól/hatalomtól) a szabadság/azonosítás élményén keresztül történő adásától a kontroll/alávetettség élményén keresztül történő elvételéig) fogalmaival írhatók le.”

2.2.2. Nemi identitás integrált pszichoevolúciós szempontból

A nemi identitás többféle látásmódja közül az egyik az organicista, amely a biológiai és organikus dimenziót tartja meghatározónak. Ezzel ellentétes a konstruktivista nézőpont, amely a társadalmi és kulturális dimenziót tartja dominánsnak. A harmadik nemi nézőpont az előbbi szélsőséges változata, amely a biológiai adottságoktól teljesen függetlennek tekinti a nemi identitást. Mi egy integrált perspektívát feltételezünk, amely részletes leírása egy fejlődési modellnek. A serdülőkorban jelenik meg erőteljesen a nemi azonosságtudat. Organikus és kontextuális változók összefonódása lényeges. „A temperamentum már az anyaméhben megjelenik, az öröm-fájdalomképesség, a szimbolizáció (18 hónapos kor körül), a reflexió (24 hónapos kor körül), az empátia (36 hónapos kor körül) már kialakul.”

A hozzászóló egy ideális család modelljén keresztül mutatja be a női és a férfi identitás kialakulásának családi konstrukciós modelljét (pl. a szülők egymáshoz való viszonya, stb.). ATSC empirikus kutatás alapján megállapítható, hogy homoszexuális férfiak és nők eredeti családjára jellemző:

- a szülők ellenséges kapcsolata
- nők esetén a szülők érdektelensége (ellenséges módon szabadságban nevelés), az apa „nagyfokú ellenséges kontrollja”

- a személy önmagával való kapcsolatában gyenge, bizonytalan, „gyenge autonóm individuáció”
- férfiak esetén domináns anya, női magatartásformák
- a fiú az anya bizalmasa, apa kigúnyolása
- az apa nem azonosulási minta.

2.2.3. Alapvető szégyen és alapvető tilalmak

A modellszemélyek alapvető üzenetei egy el nem fogadó közegben: „Ne létezz!” „Ne légy önmagad (a nemed)!” Az alapvető szégyen túlnyomóan a tiltó interakciókra vezethető vissza. A homoszexuálisoknál gyakori ez a konstelláció, amelyet faktoranalízis is megerősít. Ez az egyetlen tesztpon (item), mely a létezésre irányul, alapvető jelentőségű.

2.2.4. Következtetés

Az élettörténeti elemzés (episztemiológiai és hermeneutikai) segít az egyén fejlődésének biológiai és kontextuális megértésében. A személy történetét a kapcsolati és szociokulturális kontextusára visszavezetve vizsgáljuk. A személy így követheti nyomon saját sebezhetőségét, tiszteletben tartva önmagát saját megpróbáltatásaiban, megértheti és megmagyarázhatja önmagát.

Az elemzésben elsőrangú fontosságot tulajdonítunk a multidiszciplináris megközelítésnek.

2.3. Második felkért hozzászóló

A nemi diszfória több szempontú elmélete: a nemi identitás integrált pszichológiai megközelítése felé

SUSANNA BIANCHINI

a Pápai Szalézi Egyetem (Róma) pszichoterápiára szakosodott iskoláinak előadója

2.3.1. Bevezetés

A hozzászóló egyetért az előadónak azzal a felfogásával, hogy a biológiai nem és a nemi identitás dinamikus folyamatok, amelyek az idő függvényében változnak. Egyetért azzal is, hogy jelenleg nincs olyan elmélet, amely a két személyiségi összetevő egybeesését vagy hasadását magyarázná. Bianchini egy ilyen elmülethez szeretne hozzájárulni.

2.3.2. Az identitásépítés mint folyamat: közös tényezők

Bianchini modellnek tekinti a különféle pszichoterápiás irányzatokat, amelyek utóbbi időben erősödő integrációja közös, általános tényezőket derít fel. Az eltérő pszichopatológiai és személyiségfelfogások ellenére az egyes módszerek egyaránt hatékonyak lehetnek. A közös elemek hordozzák a hatékonyságot. Mit tekinthetünk általános kritériumnak az identitáskonstrukció és konkrétan a nemi identitás és a biológiai nemhez való viszonyulás folyamatszerű szemléletében?

Ilyenek:

- Az elme folyamatjellegű, amely értelmes kapcsolatokon belül időben épül fel. A veszély esetén az alapvető kötődési figurához (Fda) való kapcsolat keresése általánosan jellemző.
- A veszély és kötődéskeresés ismétlődik, és neuronális köröket alakít ki. Ezek közös alapok (képalkotó eljárások alapján).
 1. A személyiség és az identitás kapcsolatában
 2. Fenyegetés esetén a neuronális áramkörök beindulnak, eredmény: bizton-ságkeresés
 3. A stratégiák és áramkörök egymást kölcsönösen alakítják.

Ezért a nemi identitás vizsgálatát egy olyan személyiségelmélet felől kell megköze-lítenünk, amely magában foglalja az értelmes kapcsolatok szerepét, a kapcsolódó agyi hálózatok szerepét és az első két változó közötti kölcsönös kapcsolatok szerepét.

2.3.3. A nemi identitás és a jólét/betegség, a szociális viselkedés és az ideghálózatok közötti összefüggés

Stephen Gliske nemi diszfóriában szenvedők vizsgálata alapján a nemi önazonosság kialakulásában három közös tényezőt állapított meg:

1. Krónikus distressz jelenléte;
2. Kulturálisan a nemétől eltérő viselkedés;
3. Inkongruencia az érzékelt nemi identitás és a biológiai nem között.

A három dimenzió mindegyike egy-egy specifikus neuronális áramkörhöz kapcsolódik. A DSM-5 szerint a három kulcsfontosságú dimenzió központi szerepet játszik a nemi diszfória diagnózisának felállításában. A három tényező elemzése során figyelembe kell venni azok változásának dinamikáját az idő függvényében, és e változások szubjektív megélését. Röviden, a mögöttes neurobiológia befolyásolja, hogy az egyén mennyire érzi magát krónikusan kellemetlenül, mennyire akar a nemi szerepének megfelelő módon viselkedni, és mennyire érzi úgy, hogy testének nemi vonatkozásai hozzá tartoznak. Mindezek az „érzések” befolyásolják azt, hogy az egyén neme megfeleljen születési nemének, egyszóval hozzájárulnak a nemi identitással kapcsolatos személyes érzéseikhez. A három tényező mindegyikéhez az „értelem” kapcsolódik.

Ebben a keretben az egyén általános nemi azonosságát egy neurobiológiai reflexív érzék alakítja, amely integrálja a krónikus kellemetlenség érzékeléséből, a szociális viselkedési neuronális áramkör érzékeléséből és a saját test észleléséből származó információkat és ingereket. A nemi mivolt általános érzékelése így a születéskor kijelölt nemhez képest alakul ki, nem pedig egy abszolút férfi/női dichotómia szerint.

A környezet és a kultúra jelentős hatást gyakorol: megerősítő vagy büntető. Ennek függvényében más neurológiai kör alktiválódik.

A nemi önazonosság kialakulásában a korai kötődés személyeinek reakciói jelentős szerepet játszanak.

2.3.4. Következtetések

Az idegtudományok legújabb felfedezéseinek fényében és Guarinelli nézőpontját osztva, aki a személyiség folyamatjellegét fogalmazza meg, hozzá kívántunk járulni a szerző által kifejtett állásponthez, aki rámutat, hogy hiányoznak azok a közös elméletek, amelyek rámutatnak a biológiai nem és a nemi identitás közötti folytonosság és szakadék értelmezésében a mögöttes mentális folyamatokra. Véleményem szerint a nemi diszfória több szempontú elméletének érdeme, hogy összekapcsolja a neurobiológiai szintet a tanulási szinttel, mind a fő kontextusban, a kultúrában, mind a mikrokontextusban, az Fda-val, a családdal és a családon kívüli kapcsolatokkal. Alkalmas a biológiai nem és a nemi identitás, valamint a szexuális irányultság közötti folytonosság további kutatására. A kötődésemélet olyan kapcsolódási pontként szolgálhat, amelyen keresztül a természet és a kultúra párbeszédet folytathat a nemi identitás kialakításában, még akkor is, ha a fejlődési utak nem mindig lineárisak.

(A recenzens megjegyzései: Guarinelli előadása pszichológiai megközelítést ígér címében. 20 éves klinikusi tapasztalatai alapján a homoszexualitást és egyéb szexuális devianciaformákat elfogadóan, nem kulpabilizáló szemlélettel jeleníti meg. Hangsúlyozza, hogy a probléma mögött az embert, a személyt kell elsősorban figyelembe vennünk. Megállapítja, hogy a pszichoanalitikus szemléletmód egy ideig a fejlődés akadálya volt. Ugyanakkor elemzése nem tejed ki a pszichológiai megközelítés sokféleségére. Az előadás különleges érdeme, hogy a szexuális devianciák kialakulásában kiemeli és hangsúlyozza a szegyen szerepét. Rejtett megfogalmazásban, közvetve kifejezi, hogy a jövőben az egyházi állásfoglalás is fejlődhet, módosulhat. Carla de Nitto hozzászólása a deviancia kialakulását a tranzakcióelmélet segítségével értelmezi. Ugyancsak értékeli az előadónak a szegyennel kapcsolatos fejtegetéseit. Susanna Bianchini kiemeli a fő előadásban kifejtett nézetet, miszerint a szexualitás nem egy stabil állapot, mintegy személyiségvonás, hanem folyamatjellegű. A hozzászóló a legújabb agykutatási eredményekre is hivatkozik, bár csak általánosságban. Így a „neurológiai áramkörök”, vagy hasonló kifejezések csupán pseudoobjektív fogalmak maradnak (amelyeket a pszichológusok szívesen használnak). Az elme és a szubsztrátum közötti kölcsönös viszonyt idegtudományi megvilágítását számos vizsgálat támasztja alá. (Lásd pl. a Nobel-díjas pszichiáter és neurofiziológus, Eric Kandel kutatásait többes anyanyelvű gyermekeken). Értékes gondolata a hozzászólónak, hogy a különféle elméletek mélyén közös faktorokat állapíthatunk meg (mintegy a legnagyobb közös osztó mintájára).

Égésében megállapíthatjuk, hogy a kötet második részének egésze, bár pszichológiai megközelítést ígér, abból csak mozaikokat kapunk. Sajátos, hogy az előadók – bár pszichoterapeuták – terápiás kérdésekre kevés szót vesztesgetnek. Nem foglalkoznak a „korrekciós” próbálkozásokkal, amelyeket sok országban elítélnek, sőt, büntetnek. (Az amerikai Nicolosi házaspár munkássága hazánkban is ismert). Az előadó és a hozzászólók pszichológiai megállapításai értékes gondolatokkal gazdagítják a szexualitással, illetve a devianciákkal kapcsolatos ismereteinket. Egy szintetizáló, átfogó nézőpont kialakítására még várunk kell.)

3. Harmadik rész

3.1. Nemi identitás és szexuális irányultság: vitatott etikai kérdések

MAURIZIO FAGGIONI

A bioetika professzora a Pápai Alfonz Akadémián

Az etikai reflexiónak megfelelő antropológiai elemzésen kell alapulnia. Az emberek konkrét gyakorlata és a *scientia sexualis* közötti hermeneutikai elemzésre van szükség. A teológiai elemzés tekintettel van a kinyilatkoztatott emberképre, annak történeti, konkrét megvalósultságában.

3.1.1. A naturalizmustól a perszonalizmusig

A nemi identitás és szexuális irányultság az életből fakad, és figyelembe veszi az emberek konkrét tapasztalatait, érzelmeiket, érzéseiket, életstílusukat. Az etika képviselői nem tehetnek mást, mint hogy meghallgatják a humán tudományok hozzájárulását, amelyek leírják és értelmezik ezeket a tapasztalatokat és stílusokat, a konkrét szexuális élet és a *scientia sexualis* közötti világos hermeneutikai körben.

„A szexuális etika teológiai modelljének kidolgozása esetében a tapasztalat és annak értelmezése mellett egy harmadik elem is hozzáadódik, mégpedig az, hogy az emberről alkotott képre hivatkozunk, amely összhangban van a kinyilatkoztatott emberképpel. Ez a kép viszont soha nem tiszta állapotban, hanem mindig történelmi és kulturális kontextusban jelenik meg. Ezek olyan módszertani kérdések, amelyek mindenki számára jól ismertek, és amelyeket itt csak vitánk előzményeként kívánunk felidézni.

A 20. században az olyan tudományok, mint az orvostudomány, a kulturális antropológia és a pszichológia hozzájárulása, valamint a kortárs filozófiai irányzatok, mint a fenomenológia, az egzisztencializmus és a perszonalizmus az emberi szexualitás és a házasság új értelmezéséhez vezetett, ami elméleti és politikai szinten is visszahatott. Lényegében a szexualitás személyes értékeinek felismeréséről volt szó, amely felülke-rekedett azon a szexuális naturalizmuson, amely a sztoicizmustól a 19. század végéig áthatotta a nyugati antropológiát. A. Valsecchi egy híres és ellentmondásos művében foglalja össze a modern szexuális kultúra fő hozzájárulását a katolikus teológiához a szexualitás területén. (A. Valsecchi: *A szexuális etika új útjai. Queriniana, Brescia, 1972.*)

A perszonalizmus az embert a maga teljességében vizsgálja. Beleértendő az affektivitás, a szeretetképeség, amely az istenképiségre, azaz Isten lényegére utal. (Isteni szeretetközösség, *Familiaris consortio*, II. János Pál).

Az új nézőpont a témáról való beszéd megújulását is magával vonja. A katolikus tanítás magjának megőrzése mellett is nyitott kérdések maradnak: a házastársi szeretet elsőbbsége a termékenységgel szemben, a termékenység szabályozásának kérdése, a házasságon kívüli szexuális kapcsolatok (*Humanae vitae*), a homoszexuális kapcsolatok, vagy a transzneműség.

3.1.2. Homoszexualitás: új nézőpont

A zsidó kultúrának a homogén kapcsolatokhoz való rendkívül negatív hozzáállása az *Újszövetségben* is folytatódott, és a hagyományban kristályosodott ki. A homogenitás bizonyos formáival szembeni tolerancia, amely a görög–római világra volt jellemző, nem talált helyet a keresztény ethoszban, és a „meleg” történetírás kísérletei nem meggyőzőek, amelyek az ellenkezőjét próbálják bizonyítani. Ami biztos, az az, hogy a nagy pátriárkák (kezdve a legmagasabb tekintélyekkel, mint például Szent Ágoston Nyugaton és Krizosztomosz Szent János Keleten), egyértelműen elítélték a szodomíát, különösen e nemi aktusok életre szóló tilalmával kezdve. Ez az elutasító hozzáállás a középkorban végig fennmaradt. Az újkor kezdetével és a szodomia exponenciális növekedésével a városokban szervezett elnyomás és üldözés indult a szodomiták ellen, akiket V. Szent Pius híres bullája szerint azzal vádoltak, hogy ők a világ minden rosszának okozói.

A pederaszták degenerált embertípusként való azonosítása a XIX. században és a homoszexualitás pszichológia általi perverziónak és bűncselekménynek minősítése a 20. század elején tudományos oldalról megerősíteni látszott a homoszexuális viselkedés erkölcsileg rendellenes jellegét.

A XX. század második felében a szexuális forradalom, a feminizmus, a „gender studies” alapvető változásokat indítottak el. A *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders* 1980-as III. kiadásában a homoszexualitás már nem szerepelt diagnosztikai kategóriaként, azaz nem betegség többé.

A teológusok között is eltérő álláspontok érvényesülnek. A homoszexuális kapcsolatokat egyesek elítélik, mások a kapcsolat tartósságát emelik ki, megint mások a heteroszexuális kapcsolatok szintjére emelik. (Amerikai Teológusok Szövetsége vitatott irata: Emberi szexualitás. Új irányok az amerikai katolikus gondolkodásban. New York, Paramus-Toronto, 1977). A Tanítóhivatal többször is beavatkozott a témába, anélkül, hogy az alapvető elutasítás hagyományától elhatárolódott volna. Ugyanakkor a nyelvezet finomodott. Éles különbséget tesz a homoszexuális orientáció és a homoszexuális tett és gyakorlat között. Utóbbi változatlanul bűnnek minősül.

Nyitottság, elfogadás, jogok érvényesülnek a homoszexuálisokkal kapcsolatban, de a Tanítóhivatal nem tekinti a homoszexuális viszonyt a házassággal azonos rangúnak. A házasságanalógiákra való hivatkozást elutasítja. (*Amoris laetitia*). A másakra nyitottság ugyanis: a férfinak csak a nő tud teljes nyitottságot adni. Világi jogi kérdések (örökbefogadás, örökösödés stb.) területén viszont számos új fejlemény valósult meg egyes országokban.

3.1.3. A családról szóló rendkívüli szinódus lezáratlan kérdései

A 2014-es rendkívüli családi szinódus a zsinat utáni beszédet jelentősen módosította, és hangsúlyozta a párkapcsolatok azon jellemzőit, amelyek pozitív erőként a homoszexuális kapcsolatokban is megvalósulhatnak. Erdő Péter bíboros vezető szerepet

játszott a jelentés megfogalmazásában. A hangsúly a homoszexuális egyének befogadásán van. Végül a jelentés egy igen innovatív nyitánynak adott hangot: „anélkül, hogy tagadná a homoszexuális partnerséggel kapcsolatos erkölcsi problémákat, elismeri, hogy vannak olyan esetek, amikor az áldozatokig menő kölcsönös támogatás értékes támaszt jelent a partnerek életében” (n. 52). Ha két ember a bensőséges, baráti kapcsolaton belül és e kapcsolat miatt olyan emberileg jelentős értékeket valósít meg, mint a hűség, a kölcsönösség, a gyengédség, a meghallgatás, a segítségnyújtás, az áldozatkészségig menő szolgálat, hogyan lehetne tagadni, hogy ez a kapcsolat mindezen ellenére Isten kegyelméből jót is teremthet?

A jelentés revízióját sem fogadták el. A hivatalos álláspontot az *Amoris laetitia* fogalmazta meg. Az *Amoris laetitia* csupán hangsúlyozza minden ember méltóságát „szexuális irányultságtól függetlenül”, az elkötelezettséget az igazságtalan megkülönböztetés, az agresszió és az erőszak minden formájának elkerülésére. A családok tisztelettel való kísérésének biztosítását szorgalmazza, „hogy akik homoszexuális hajlamot mutatnak, megkapják a szükséges segítséget ahhoz, hogy teljesen megértsék és megvalósítsák Isten akaratát az életükben.”

További nyitott kérdések: a homoszexuális egyének befogadása katolikus csoportok vezetésére, papságba, szerzetességbe. Ma már nem annyira elutasító az álláspont, amely nem egységes és nem végleges.

3.1.4. A nemi diszfória

A fenti „*Diagnostic Manual*” (DSM-5. 2023), (DSM-5. Referencia-kézikönyv. Budapest, Oriold és Társai.) új kategóriája. A genderelmélet a pszichikai identitást a testi elé helyezi. Az enyhe zavar érzéstől a transzszexualizmusig terjedően spektrumszemléletűnek tekintik a fogalmat. Az agy dimorfizmusát valló nézetek párhuzamba állítják a pszichikai dimorfizmussal. A saját testiség elfogadása lenne az igazi segítség. „Nyilvánvaló, hogy az orvostudománynak mindenekelőtt meg kellene értenie és megértetnie velünk – a bizonyítékok és nem az ideológia alapján – ennek a patológiás helyzetnek a mély dinamikáját, különösen a neurológiai vonatkozásokkal kapcsolatban.”

A gender a nemet társadalmi konstrukciónak tekinti, amely fölött a személy szabadon rendelkezhet. Az ideológiai elem mindenütt felbukkan.

A lelkipásztori kérdés továbbra is: az egyre szaporodó esetek közösségbe fogadásának mikéntje.

3.1.5. Következtetés

A humán tudományok eredményeit gyakran arra használják, hogy előre elfogadott nézeteket igazoljanak velük. Célunk lehet, „hogy bátor hermeneutikává alakítsuk őket, amely képes azokat történelmi és kulturális kontextusukban olvasni és újraolvasni a saját kontextusunkban, következetesen etikai és normatív irányzatokat merítve belőlük, még akkor is, ha azok eltérnek a hagyományos etikai és normatív irányzatoktól.”

3.2. Első felkért hozzászóló

Senkit nem zárunk ki. Megvitatás alatt álló címkék

SAHAYADAS FERNAND

A speciális erkölcssteológia professzora, Teológiai Kar, Pápai Szalézi Egyetem, Róma

Maurizio Faggioni professzor beszéde azonnal és vigasztalóan két valóságot idéz fel: sok katolikus erkölcssteológus szorongását, akik állandó kapcsolatban állnak Isten népevel, különösen a II. vatikáni zsinat óta, és egy reménysugarat a jelen és a közeljövő számára.

3.2.1. Hangot adni a csendnek

Szakadék tátong a hívők nézetei és gyakorlata, valamint az egyház szexuális erkölccsel kapcsolatos tanítása között. McCormik szerint az Egyház magatartását a hallgatás jellemzi. A hallgatás négy formája:

- A püspökök önmagukra kényszerített hallgatása
- A moralistáknak a teológushallgatókra kényszerített hallgatása
- A lekipásztorok „ne kérdezd, ne mondd el” magatartása
- A nők tapasztalatainak figyelmen kívül hagyása.

Faggioni előadása ezt a hallgatást kívánja megtörni a legégetőbb területeken. A teljes megújulás még várta magára. Ferenc pápa a doktrína helyett a személy szubjektumát helyezi előtérbe. Más szóval, Faggioni professzor elmélkedésében állandó hármaskölcsonhatás van a következők között:

- a keresztény erkölcs elméleti örökségéhez (különösen a feltárt keresztény antropológiához) való hűség fontossága,
- az erkölcssteológiai keret megújításának szükségessége a humán tudományok vívmányainak fényében,
- valamint a magukat „szexuálisan másnak” érző, de személyes, személyközi, társadalmi és vallási szempontból másokhoz hasonló emberek lekipásztori elfogadásának sürgőssége.

3.2.2. Együtt járva

A szinodalitás: együtt haladás a Szentlélek vezetésével, amelyről senki sem marad le azért, mert más. Az *Amoris Laetitia*t idézi. Az objektíve bűn helyzetében lévő is lehet szubjektíve csak részben bűnös, vagy egyáltalán nem. „A kondicionáló vagy enyhítő tényezők miatt lehetséges, hogy a bűn objektív helyzetében – amely szubjektíve nem bűnös vagy nem teljesen bűnös – az ember élhet Isten kegyelmében, szerethet, és növekedhet is a kegyelem és a szeretet életében, és ehhez megkapja az Egyház segítségét.” (AL 305).

Egy közelgő zsinattól mit várhatunk? A keresztény tanítás és hagyomány megőrzése mellett lehetetlen a pluralizmus. Az ideális elvek és a gyakorlat közötti sűrű zóna

sokak számára nem létezik. Csak fehér-fekete (vagy-vagy) van. A homoszexuálisok például a sűrke zóna területén lehetnek. Faggioni professzor felrzza a keresztény lelkiismeretet és a teológiai-morális tudományt.

3.2.3. Következtetés: milyen etika?

Az etikai viták helyett az etikáról szóló vitákat kellene folytatni. Melyik etika felel meg a keresztény tanításnak és az üdvösség evangéliumának? Különösen a közelség etikája, az ingyenesség és a proaktivitás, az Irgalmas samaritánus stílusát követve, amelyet a *Mindenki testvére* enciklika (Fratelli tutti, 2022) vázol, lehet a hitelesség feltétele a keresztény üzenet elfogadásának.

3.3. Második felkért hozzászóló

Nemi identitás: etika, Tanítóhivatal, teológia

GIOVANNI RUSSO

Bioetika professzor. A S. Tommaso Teológiai Intézet

3.3.1. Nemi identitás: a katolikus etika nehézségei az iránymutatásban

Az etika feladata nemcsak az egyéni lelkiismeret, hanem a közösségek, a nevelés, a társadalom orientálása. A katolikus etika az emberi változások és sokféleség korában bizonytalankodik. Faggioni előadásában végre egy olyan etikai reflexió nyilvánul meg, amely a hagyományban gyökerezve figyelembe veszi a legújabb pápai és egyéb hiteles egyházi megnyilatkozásokat.

Faggioni fő üzenete az, hogy a nemi identitásnak és a szexuális irányultságnak a szigorú etikai naturalizmustól el kell mozdulnia a perszonalizmus felé, amely a szexuális kérdéseket az egész személyiség fejlődésében és a szeretet felé való növekedésében olvassa, amely ajándékká válik. A Tanítóhivatal valójában a keresztény normatív modell továbbvitelével a fejlődés sürgősségét személyes értelemben nyilvánította ki. És mégsem rendelkezett azzal a bátorsággal, amelyet a perszonalista fordulat az etikai kérdésekben megkövetelt, abban az értelemben, hogy a szexualitás és a bioetika kérdéseiben rámutatott az érintett személyek „szubjektív” felelősségének figyelembevételére, de az „objektív” értékelésben nehezen találta meg a megfelelő nyelvet (például a „romlottság” szót használja). A Szentírás világától távoli nyelvezetet mennyiben alkalmazhatjuk jelen korunkban? Pl. a *Persona Humana* (1975) dokumentum, mely a Katolikus Egyház Katekizmusának is része, „súlyos romlottság” kifejezést használ. A *Szentírás* újraolvasása nem lehet közvetlen gyakorlati útmutató, ugyanakkor új ismeretek tárulhatnak fel.

3.3.2. Hagyományhűség és perszonalista progresszivismus

Faggioni hozzájárulása a hagyományhűség és a személyeskedő progresszivismus között helyezkedik el. És jó relevanciával rendelkezik a teológiai vita és a társadalom

számára. A homoszexualitás témájában „új perspektívát” javasol (a 2. bekezdés címe). Miután bemutatja a zsidó kultúra és a keresztény hagyomány (beleértve a nagy nyugati és keleti patrisztikát is) rendkívül negatív hozzáállását, Faggioni bemutatja a szexuális forradalom (1970-es évek), a gender studies, a DSM-3 által megfogalmazott, az új szexológia Masters és Johnson és az Amerikai Teológusok Szövetsége által végbe ment átalakulásokat, az objektív norma negatívumainak állandóságát rögzítve.

A zsinat utáni Tanítóhivatal üdvözli az orientáció és a cselekedetek különválasztását és a személyes felelősség (lelkiismeret) szerepét. A polgári életben meg kell tenni mindent, amit lehet, a homoszexuálisok érdekében (Ferenc), nem szabad őket kirekeszteni. Erdő Péter is kiemeli, hogy a homoszexuális kapcsolatból jó is származhat. Más szóval, Faggioni üdvözli a folyamatos, fokozatos perspektívaváltást, de habozik, hogy közvetlenül ragaszkodjon hozzá: bizonyos értelemben reméli, de nem erősíti meg.

Még mindig nagy az ellenállás a hagyományos antropológia megkérdőjelezésével szemben. Letűnt korszakok etikai hermeneutikája helyett újabb nyelvezet kialakítása – nem a 68-as szexuális forradalom értelmében – nélkülözhetetlen. A keresztény etika az emberek befogadása, ahogy Krisztus elfogadta az embereket. Nem a test, hanem a lélek logikája szerint.

(A recenzens megjegyzései: Elméleteket keresünk a deviáns viselkedéshez, amikor még a norma kialakulását sem ismerjük. A megoldás a szubjektumban rejlik, mivel a diszfória eredete is itt van.)

4. Negyedik rész

4.1. A nemek közötti egyenlőség kérdései és a jog szerepe

GIACOMO ROCCHI

Magisztrátus 1987 óta. A Semmítőszék tanácsosa

4.1. Pozitív jog

A jog fogalmát pozitív értelemben tárgyalja, meghatározva a jogforrásokat az egyes társadalmakban.

4.2. Hogyan hat a jog a társadalomban?

Az előadó példákat hoz arra vonatkozóan, hogy a törvény miként szabályozhat, vagy tilthat bizonyos magatartásokat. A homoszexualitás esetében pl. „nem megy be a hálszobába”. Az abortusz szabályozásában az orvosi eljárás módokat is megszabja.

4.3. A pozitív jog nevelő szerepe

A jog sok esetben erkölcsileg is orientál. Amit a jog megenged, vagy támogat, azt jónak ítéli a többség. Ugyanakkor jelentős eltérések is lehetnek. Erre példákat hoz:

sokak szerint a terhességnek abban a szakaszában, amikor az abortusz megengedhető, nincs is élet.

4.4. Nemi kérdések (homoszexualitás és nemi identitás)

A különféle álláspontok kiindulópontja más. Pl. a homoszexualitás kialakulását genetikai okokra vezetik vissza. A genderelmélet ugyanakkor a nemi önazonosságot társadalmi konstrukciónak, nem genetikailag meghatározottnak véleményezi (új szavak: transznemű, genderfluid stb). A „meleg” ideológia nyilvánvalóan pozitívan ítéli meg a homoszexuális gyakorlatokat, amelyek megfelelnek az alany természetének, támogatja a homoszexuálisok elleni diszkrimináció tilalmát minden téren, és ellenséges álláspontot képvisel a „reparatív” terápiákkal szemben, amelyek jogi tiltását és alkalmazóik megbüntetését követeli. Fő célja az azonos neműek házassága, ami azt eredményezi, hogy az azonos neműek egyesülését „családnak” tekintik, és hogy az azonos nemű pároknak joguk van saját gyermekeket vállalni, amiből az következik, hogy a gyermekeket két „apa” vagy két „anya” neveli.

A célkitűzés más kérdéseket is érint, például a mesterséges megtermékenyítés kérdését, amely éppen a homoszexuális párok által preferált eszköz a gyermekszerezésre vagy -nemzésre. A mesterséges megtermékenyítés valójában sokkal szélesebb körű, meghökkenítő és aggasztó forgatókönyveket nyit meg: az egyik gondolatmenet szerint ez a legjobb módszer a tökéletlenségtől mentes gyermekek létrehozására, másrészt a természetes gyermekvállalás helyettesítésére. Így két olyan ember egyesülése, akiknek nem lehet gyermekük, a természetes gyermekvállalás helyettesítésére szolgálhat.

A pedofília képviselői a homoszexualitásra is hivatkoznak, amely, ha veleszületett, a pedofília miért nem az? A genderelmélet pedig a fluid állapotok egyikének tartja, amely a fejlődés folyamán megjelenhet. A pedofília a szexuális orientáció egyik formája, részben még a DSM-5 szerint is.

Az előadó határozott állást foglal a hagyományos erkölcsi elvek mellett. Sem a homoszexualitásban, sem a genderideológiában nem talál semmi jót. Ezért a jognak nem szabad ezeket támogatnia.

4.5. Pozitív törvény Olaszországban a homoszexualitás kérdésében

Olaszországban az Alkotmánybíróság 2010/138 sz. ítéletével végeredményben jóváhagyta, hogy az azonos nemű párok ugyanolyan jogokkal rendelkeznek, mint a hagyományos párok. Ennek szerteágazó jogi következményeit taglalja a szerző, mindazon jogi szövegekben, ahol „házastársról”, „házasfelekről” van szó.

Hasonló a gyermekvállalási jog, amely beláthatatlan további jogi utakat nyit meg (örökösödés, örökbefogadás, béranyaság, szülő1., szülő2., stb.).

A kérdés továbbá a reparatív terápiák tilalma egyes országokban, a homoszexualitást ugyanis „nem lehet javítani”, mert az „veleszületett”. Terapeuták szakmai „üldözése” is lehet ennek folyománya. További kérdés az in vitro megtermékenyítés, és ennek Olaszországban érvényes tilalma (homoszexuális párok számára).

A felnőtt-gyermek szexuális kapcsolat tilalma 14 éves kor alatt szilárd, 14–18 éveseknél némi törés mutatkozik Olaszországban.

A nem változtatásának kérdése korábban súlyos patológiák esetén volt lehetséges. A kérdés átcsúszott az akaratlagos kívánságok területére, jelentős részben függetlenül attól, hogy műtét is történik, vagy sem. A nemi identitás három összetevője: biológia, önkép és társadalmi megjelenés, számos variációt mutat. „Alias” karakterek: aki még nem tudja, hogy mi igazában. Ideiglenes identitások is előfordulnak, egyes egyetemeken is adnak ki erről szóló dokumentumokat. Ennek jogalapja nincs. Az LBMTQ+ ideológia azonban mindenütt jelen van.

4.6. A Zan-féle törvényjavaslat

A Zan (úr) által beterveztett, még nem elfogadott törvény minden nemi devianciát a normalitásnak kijáró védelemben részesít, és az eltérő véleményeket (a gondolatszabadság és az egyesülési jog rovására) büntetendőnek minősíti. A szerző ennek részletes jogi elemzését adja.

A törvénytervezet új megvilágításba helyezi a nemiséggel kapcsolatos nézeteket. A tervezet 1. cikke egy olyan valóságba taszított minket, ahol a szexualitással kapcsolatos minden emberi körülmény vagy preferencia kiegyenlítődik: a „Fogalommeghatározások” címszó alatt ez állt:

„E törvény alkalmazásában

- a) a nem biológiai vagy nyilvántartási nemet jelent;
- b) a nemi hovatartozás a személy bármely olyan külső megnyilvánulását jelenti, amely megfelel vagy ellentétes a nemhez kapcsolódó társadalmi elvárásokkal
- c) a szexuális irányultság az ellenkező nemű, azonos nemű vagy mindkét nemhez tartozó személyek iránti szexuális vagy érzelmi vonzalmat jelenti
- d) nemi identitáson a nemi identitással való érzékelt és megnyilvánuló azonosítás értendő, még akkor is, ha az nem felel meg a nemnek, függetlenül attól, hogy a nemi átalakulás folyamata végbement-e?”

A tervezet tehát mindezen magatartásformákat a „normalitás” keretébe vonja.

A demokratikus társadalom két alapvető joga is veszélybe kerül: a szólásszabadság és az egyesülési jog.

A nemi ideológia megmutatta a demokratikus abszolutizmusra jellemző igazi arcát: a gyermekek és fiatalok kötelező indoktrinálását és a helyes élet- és szexualitásfelfogást támogatók kegyetlen elnyomását.

4.7. Milyen hozzáállás a pozitív joghoz?

Az igazságtalan törvény kérdése. XVI. Benedek hasonlata: A jog nem olyan rendszer, mint az ablak nélküli betonbunker, amelyben a fényről és levegőről is mesterségesen gondoskodunk. Ki kell tárnai az ablakokat a teremtett világ felé.

A homoszexuális házasságról szóló törvény részben a válással kapcsolatos törvény következménye, amely a felbonthatatlan szövetséget időhöz kötött szerződéssé alakította.

4.8. Támogatandó pozitív intézkedések

A káros ideológiák elleni védekezés számos módjára van lehetőség. Pl. az iskola belső szabályzatai, a pornográfiához való hozzáférés kontrollja, stb.

Pozitív fejlemények:

- a szülők jogai az iskolai élet belső szabályozásában
- a közösségi hálózatok, a média fokozott ellenőrzése
- kiskorúak hozzáféréseinek szabályozása bizonyos tartalmakhoz
- gyermekkorúak pubertásgátló kezelésének tilalma
- a családok támogatása.

Végül is a házasságon alapuló természetes család jelzése a valódi válasz a gyermekeket és fiatalokat érintő zavarodottság és etikai tájékozatlanság problémáira.

*(A **recenzens megjegyzései:** Giacomo Rocchi professzor etikai-jogi előadása tankönyvbe való. A kérdést történeti aspektusból vezeti be, majd kijelöli a filozófiai polarításokat, amelyek között a szexuális identitás és orientáció kérdései tárgyalja. Ezáltal világos szerkezetet ad előadásának. Tárgyalja [az elsősorban olasz] törvénykezésnek a témával kapcsolatos jelenlegi állását, beleértve még el nem fogadott, további liberalizáció felé mutató törvényjavaslatokat is.*

Összefoglalóan megállapíthatjuk, hogy a polgári törvénykezés témánk szempontjából előbbre tart, mint egyes egyházi állásfoglalások. Több előadó érzi ezt az elmaradást, amelyet finoman „remény”, „várakozás”, „újraolvasat”, „lezáratlan kérdések” kifejezésekkel adnak vissza. Ez a „várakozás” tükröződik a bűn mint tett [gondolat, szó, mulasztás] és a személy lelkiismeretének viszonya kérdésében is.)

(A Szalézi Pápai Egyetem *Giovani, affetti, identità* [Fiatalok, érzelmek, identitás] című kutatási projektjének eredményeit bemutató sorozat harmadik kötete. Mantovani, Mauro (Ed.) *Maturazione degli affetti e vita buona – Identità di genere e orientamento sessuale* 2023. LAS ISBN 9788821315671)